

Bog'cha yoshidagi bolalar musiqiy faoliyatida kreativ fikrlashni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari

Sadoqat Samatovna Ashurova
Buxoro xalqaro universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning musiqiy faoliyati jarayonida kreativ (ijodiy) fikrlashni shakllantirishning pedagogik shart-sharoitlari, nazariy asoslari va amaliy mexanizmlari tahlil qilingan. Tadqiqot doirasida kreativ fikrlash tushunchasi, uning komponentlari (originality, fluency, flexibility, elaboration), musiqiy kreativlik xususiyatlari, maktabgacha yoshda kreativ fikrlashning rivojlanish imkoniyatlari keng o'rganilgan. Maqolada kreativ fikrlashni rivojlantiruvchi pedagogik shart-sharoitlar: psixologik muhit (xavfsizlik, qabul qilish, xatosiz hukm qilish), moddiy-texnik ta'minot (turli asboblari, materiallar, texnologiyalar), metodik ta'minot (kreativ metodlar, improvizatsiya, eksperimentlash), pedagog shaxsi va kompetensiyalari, tashkiliy sharoitlar (vaqt, joy, ijodiy muhit) atroflicha yoritilgan.

Kalit so'zlar: ijodiy fikrlash, musiqiy kreativlik, eksperimentlash, originallik, rivojlantiruvchi muhit, pedagogik sharoitlar, musiqiy ijodkorlik, maktabgacha yosh

Pedagogical conditions for developing creative thinking in the musical activities of preschool children

Sadoqat Samatovna Ashurova
Bukhara International University

Abstract: This article analyzes the pedagogical conditions, theoretical foundations and practical mechanisms of the formation of creative (creative) thinking in the process of children's musical activity in preschool educational institutions. Within the framework of the study, the concept of creative thinking, its components (originality, fluency, flexibility, elaboration), characteristics of musical creativity, and the development opportunities for creative thinking in preschool age were extensively studied. The article comprehensively covers the pedagogical conditions that develop creative thinking: psychological environment (safety, acceptance, error-free judgment), material and technical support (various tools, materials, technologies), methodological support (creative methods, improvisation, experimentation), pedagogical personality and competencies, organizational conditions (time, place, creative environment).

Keywords: creative thinking, musical creativity, experimentation, originality, developmental environment, pedagogical conditions, musical creativity, preschool age

I. KIRISH. XXI asr - kreativlik asri. Zamonaviy jamiyat, iqtisodiyot, fan, texnologiya ijodiy, noan'anaviy fikrlaydigan, yangi g'oyalar yaratadigan, muammolarni noan'anaviy yechimlarini topadigan insongalarga muhtoj. Kreativ fikrlash - bugungi va kelajakning eng talab qilinadigan ko'nikmasidan biri.

Kreativ (ijodiy) fikrlash - bu yangi, original, qimmatli g'oyalar, yechimlar, mahsulotlarni yaratish qobiliyati. Bu nafaqat san'at va musiqa sohasida, balki har qanday faoliyat sohasida muhim.

Maktabgacha yosh - kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun eng qulay, "oltin" davr. Bu yoshdagi bolalar tabiatan ijodkor, fantaziyalari boy, stereotiplar hali shakllanmagan, yangilikdan qo'rqishmaydi, tajriba qilishga tayyor. Mashhur psixolog L.Vigotskiy ta'kidlaganidek: "Bola - kichkina ijodkor".

Musiqiy faoliyat - kreativ fikrlashni rivojlantirish uchun juda qulay va samarali soha. Musiqa o'zi ijodiy san'at, u bolaga improvizatsiya qilish, tajriba o'tkazish, o'z "musiqasini" yaratish, noan'anaviy yechimlar topish imkoniyatini beradi.

Biroq, kreativ fikrlash avtomatik rivojlanmaydi. U uchun maxsus pedagogik shart-sharoitlar zarur. Agar muhit qat'iy, stereotip, xato qilishdan qo'rqitadigan bo'lsa, kreativlik "o'chadi". Aksincha, agar muhit erkin, qo'llab-quvvatlovchi, eksperimentlashga rag'batlantiruvchi bo'lsa, kreativlik gullab-yashnaydi.

II. KREATIV FIKRLASH: TUSHUNCHA VA KOMPONENTLAR

2.1. Kreativ fikrlashning asosiy komponentlari

Amerikali psixolog J.Guilford va E.Torrens kreativ fikrlashning to'rtta asosiy komponentini ajratganlar:

1. Fluency (Oqimlilik):

Ko'p g'oyalar yaratish qobiliyati. Qisqa vaqt ichida ko'p variant, variant taklif qilish.

Misol musiqada: "Kuz haqida qo'shiq yaratish kerak. Qanday so'zlar ishlatamiz?" Bolalar ko'p so'zlar taklif qilishadi: barg, yomg'ir, shamol, sariq, sovuq, daraxt...

2. Flexibility (Moslashuvchanlik):

Turli yo'nalishlar, kategoriyalardan fikrlash. Bir yo'nalishdan boshqasiga o'tish qobiliyati.

Misol: "Doira bilan nima qilish mumkin?" Bolalar: chalish (an'anaviy), aylantirish, tashlash, ustiga chizish, ikkitasini bir-biriga urish...

3. Originality (Originallik):

Yangi, noan'anaviy, kamdan-kam uchraydigan g'oyalar. "Hech kim o'ylamagan" variant.

Misol: Ko'pchilik "kuz - sariq" deydi. Ammo bir bola "kuz - binafsha" deydi va asoslaydi: "Kechqurunlar binafsha rangda bo'ladi".

4. Elaboration (Detalizatsiya):

G'oyani rivojlantirish, boyitish, detallarga boy qilish.

Misol: Oddiy melodiya berilgan. Bola uni rivojlantiradi: boshiga kirish qo'shadi, oxiriga xitm, o'rtasini dinamika bilan boyitadi.

2.2. Musiqiy kreativlik

Musiqiy kreativlik - bu musiqiy faoliyatda (kuylash, chalish, musiqa yaratish, tinglash) ijodiy, original, noan'anaviy yondashuvni namoyon qilish qobiliyati.

Musiqiy kreativlikning shakllari:

Improvizatsiya: Spontan, oldindan tayyorlanmagan musiqiy ifoda. Vokal (kuy improvizatsiyasi), instrumental (asbobda improvizatsiya), plastik (harakat improvizatsiyasi).

Kompozitsiya: Musiqiy asar (qo'shiq, kuy, ritm) yaratish. Maktabgacha yoshda - oddiy, qisqa, ammo o'z ijodi.

Interpretatsiya: Mavjud musiqiy asarga o'zining, noan'anaviy yondashuvini qo'llash. Masalan, tanish qo'shiqni boshqacha tempoda, dinamikada, xarakterda ijro etish.

Musiqiy eksperimentlash: Turli tovushlar, asboblari, materiallar bilan tajriba o'tkazish, yangi "musiqiy" tovushlarni kashf qilish.

III. MAKTABGACHA YOSHDA KREATIV FIKRLASH IMKONIYATLARI

3.1. Yosh xususiyatlari va kreativlik

Kichik yosh (3-4 yosh):

- Spontan, instinktiv kreativlik
- Ko'p fantaziya, xayolparast fikrlash
- Xato qilishdan qo'rqmaydi
- Hali stereotiplar shakllanmagan
- Ko'proq takrorlash, taqlid qilish, ammo ijodiy elementlar mavjud

O'rta yosh (4-5 yosh):

- Kreativlik rivojlanadi, ongliroq
- Ko'proq originalligi qo'shadi
- Oddiy improvizatsiyalar, variatsiyalar
- "Men o'zim yaratdim" g'ururi

Katta va tayyorlov yoshi (5-7 yosh):

- Yuqori kreativ potensial
- Murakkab improvizatsiya va kompozitsiya
- Rejalashtirish, o'ylash, keyin ijro etish
- Kreativlikni turli sohalarda (musiqa, rasm, hikoya) ko'rsatish

3.2. Kreativlik "krizislari"

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, bolalarda kreativlik rivojlanishi har doim chiziqli emas. Ba'zi davrlarda "kreativ krizis" yuz beradi - kreativlik pasayadi.

Sabablar:

- Qat'iy qoidalar, stereotiplar ta'siri
- Xato qilishdan qo'rqish
- Kattalarning tanqidi
- "To'g'ri javob" bosimi

Yechim: Kreativlikni qo'llab-quvvatlovchi, erkin, xavfsiz muhit yaratish.

IV. KREATIV FIKRLASHNI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI

4.1. Psixologik muhit

Psixologik xavfsizlik:

Bolalar o'zlarini xavfsiz, qabul qilingan his qilishlari kerak. Ular bilishlari kerak: "Mening g'oyam, men esa, qabul qilinaman, hatto xato qilsam ham".

Qanday yaratish:

- Hech qachon masxara qilmaslik, tanqid qilmaslik
- Har qanday g'oyani qabul qilish, qadrlash
- "Xato javob yo'q, faqat turli javoblar bor" prinsipi
- Maqtash, rag'batlantirish, ayniqsa ijodiy urinishlar uchun

Erkinlik va tanlov:

Kreativlik erkinlikda gullab-yashnaydi, majburlikda o'chadi.

Qanday yaratish:

- Bolalarga tanlov berish: qaysi qo'shiq, qaysi asbob, qanday harakat
- Qat'iy "faqat shunday" emas, balki "turli usullar bor, siz tanlang"
- Erkin ijodiy vaqtlar, rejasiz, spontan faoliyat uchun imkoniyat

Xatoga ijobiy munosabat:

Kreativlikda xato - bu tabiiy, hatto zarur jarayon. Xato - tajriba, o'rganish, kashfiyotning qismi.

Qanday yaratish:

- "Xato - yaxshi, bu o'rganish demak" degan yondashuv
- Xatolarni tahlil qilish, ulardan o'rganish
- "Muvaffaqiyatsizlik - muvaffaqiyatning onasi" g'oyasi

Ijobiy emotsional muhit:

Kreativlik ijobiy hissiyotlarda rivojlanadi. Stress, qo'rquv, tazyiq kreativlikni "blokirovat" qiladi.

Qanday yaratish:

- Quvnoq, do'stona atmosfera
- O'yin, zavqlanish, qiziqish
- Humor, kulgi

- Musiqiy mashg'ulotlar - bayram, emas sinalish

4.2. Moddiy-texnik ta'minot

Turli xil asboblari va materiallari:

Kreativlik uchun boy, xilma-xil material bazasi zarur.

Nima kerak:

- An'anaviy musiqiy asboblari: pianino/sintezator, zarb va sharshovli asboblari (doira, dambura, marakas, do'mbira, uchburchak)

- Noan'anaviy asboblari va ob'ektlari: plastik idishlari, qog'oz, metall qutichalari, shisha idishlari (suv bilan) - turli tovushlari yaratish uchun

- Tabiiy materiallari: qurg'oq barglari, toshlari, yog'och tayoqchalari

- Elektron va raqamli: oddiy sintezator, planshet (musiqiy ilovalari)

Kreativ materiallari:

- Rang-barang kartochkalari, marker lari - melodiya "chizish" uchun

- Katta qog'ozlari - guruh kreativ ishlari uchun

- Kostyumlari, niqoblari, rekvizitlari - musiqiy dramatisatsiya uchun

Texnologiyalari:

- Audio/video yozib olish texnikasi - bolalari o'z ijodlarini yozib, eshitib, tahlil qilishlari mumkin

- Oddiy musiqiy dasturlari - bolalari o'zlari musiqa "yaratishlari" mumkin

4.3. Rivojlantiruvchi muhit tashkili

Musiqiy ijodiy burchak:

Guruh xonasida alohida musiqiy-ijodiy zona, u yerda:

- Turli asboblari erkin foydalanish uchun

- Ijodiy materiallari

- Bolalari istalgan vaqt musiqiy eksperiment qilishlari mumkin

Ijodiy devorlari:

- Bolalarning ijodiy ishlari ko'rgazmasi

- "Bizning kompozitsiyalarimiz" - bolalari yaratgan qo'shiq matnlari, musiqiy chizmalar

- Bu bolalarda g'urur, motivatsiya uyg'otadi

Fleksibel (moslashuvchan) joy:

- Kreativ faoliyat uchun bo'sh joy kerak (harakatlanish, guruh ishlari)

- Stullari, stollar osongina siljitib, kerakli konfiguratsiya yaratish

4.4. Pedagog shaxsi va kompetensiyalari

Pedagog - kreativ muhitning eng muhim elementi. Agar pedagog o'zi kreativ bo'lmasa, bolalarda kreativlikni rivojlantirish qiyin.

Pedagog kreativligi:

- Pedagog o'zi ijodkor - yangi g'oyalar, noan'anaviy yondashuvlari

- O'zi ham improvizatsiya qiladi, eksperiment qiladi

- Bolalarga model - "Mana, men ham tajriba qilyapman, ba'zan xato qilyapman, ammo davom etaman"

Pedagog kompetensiyalari:

Musiqiy kompetensiya: Pedagog musiqiy jihatdan saviy - turli asboblarda chaladi, kuylaydi, improvizatsiya qiladi, nazariyani biladi.

Psixologik kompetensiya: Bolalar psixologiyasini chuqur biladi, har bir bolani tushunadi, qo'llab-quvvatlaydi.

Pedagogik kompetensiya: Kreativ metodlarni biladi, qo'llaydi, mashg'ulotni ijodiy tashkil etadi.

Kommunikativ kompetensiya: Bolalar bilan ochiq, do'stona, demokratik muloqot.

Pedagog munosabati:

- Qiziquvchan: "Keling, sinab ko'ramiz! Nima bo'lishi qiziq!"
- Qo'llab-quvvatlovchi: "A'lo! Qanday qiziqarli g'oya!"
- Sabrli: Kreativlikka vaqt kerak, shoshilmaslik
- Ishonuvchi: Har bir bolaga ishonish - "Sen qila olasan!"

4.5. Metodik ta'minot

Kreativ metodlar:

- Brainstorming
- SCAMPER texnikasi (Substitute, Combine, Adapt, Modify, Put to another use, Eliminate, Reverse)

- Mind-mapping (Ong xaritasi)
- Role-playing
- Muammoli vaziyatlar
- Ochiq savollar

Improvizatsiya mashqlari:

- Vokal improvizatsiya: "Davom qo'shing", "O'z javobingiz"
- Instrumental improvizatsiya: "Erkin chalish", "Musiqiy dialog"
- Harakat improvizatsiya: "O'z raqsingiz", "Musiqaga erkin harakat"

Kreativ topshiriqlar:

- "Yangi qo'shiq yarating"
- "Ushbu asbobdan turli tovushlar chiqaring"
- "Ushbu qo'shiqni boshqacha ijro qiling"
- "O'z musiqiy asbobingizni yarating"

4.6. Tashkiliy sharoitlar

Vaqt:

Kreativlikka vaqt kerak. Shoshilish, qat'iy vaqt cheklash kreativlikni "o'ldiradi".

Qanday ta'minlash:

- Har bir mashg'ulotda erkin, kreativ faoliyat uchun vaqt (hech bo'lmaganda 5-7 daqiqa)

- Maxsus "kreativ kunlar" - butun mashg'ulot ijodkorlikka bag'ishlangan
- Erkin faoliyat vaqtida musiqiy-ijodiy faoliyat imkoniyati

Tashkiliy shakllar:

- Individual kreativ ish - har bir bola o'z tezligida
- Kichik guruh - hamkorlikda kreativlik
- Guruh loyihalari - birgalikda katta ijodiy ish

Muntazamlilik va uzluksizlik:

Kreativlikni rivojlantirish - bir martalik emas, doimiy jarayon.

Qanday ta'minlash:

- Har bir mashg'ulotda kreativ element
- Haftalik, oylik kreativ loyihalar
- Kreativlikni rag'batlantirish tizimi

V. KREATIV MASHG'ULOT NAMUNASI

Mavzu: "Kuz musiqasi yaratamiz"

Maqsad: Kuz haqida o'z musiqiy kompozitsiyasini yaratish

1. Kirish - Brainstorming (5 daqiqa):

- "Kuz qanday? Qanday tovushlar?" Bolalar: shamol, yomg'ir, barglar shitirlashi, qushlar uchishi...

- Barcha g'oyalar qabul qilinadi, yozilib boradi

2. Eksperimentlash (7 daqiqa):

- Turli asboblardan materiallar
- "Shamol qanday tovush? Sinab ko'ramiz!" - bolalar turli asboblardan materiallar bilan "shamol" tovushini yaratishga harakat qilishadi

- "Yomg'ir qanday?" - tajriba

3. Kompozitsiya (7 daqiqa):

- Kichik guruhlar bo'linish (3-4 bola)
- Har bir guruh o'z "Kuz musiqasi"ni yaratadi
- Pedagogning minimal aralashuvi - bolalar o'zlari

4. Taqdimot (5 daqiqa):

- Har bir guruh o'z kompozitsiyasini ijro etadi
- Boshqa guruhlar tinglaydi, qarsak chaladi
- Qisqa suhbat: "Nimani his qildingiz?"

5. Refleksiya (2 daqiqa):

- "Bugun nima qildik? Qanday edi?"
- "Kim o'zini ijodkor his qildi?" - barcha qo'llarini ko'tarishadi!

VI. KREATIVLIKNI BAHOLASH

Kreativlikni baholash - nozik, murakkab masala. An'anaviy "to'g'ri/noto'g'ri" baholash kreativlikka mos kelmaydi.

Qanday baholash:

Jarayon, natija emas: Muhim emas nima yaratdi, muhim - qanday jarayon o'tdi, bola qanday harakat qildi, urinib ko'rdi.

Maqtash, tanqid emas: Har qanday ijodiy urinish maqtaladi.

Deskriptiv baholash: "Sen juda qiziqarli tovush topdingyu!" (konkret, tavsifli) "Yaxshi" emas (umumiy).

O'z-o'zini baholash: "Sen o'zing haqingda nima o'ylaysan? Nimani yaxshi qilding?"

Portfolio: Bolaning ijodiy ishlarini to'plash, vaqt bo'yicha taraqqiyotni ko'rish.

VII. XULOSA

Bog'cha yoshidagi bolalar musiqiy faoliyatida kreativ fikrlashni shakllantirish - bu murakkab, ko'p qirrali, ammo juda muhim pedagogik vazifa. Bu uchun maxsus pedagogik shart-sharoitlar zarur: psixologik xavfsiz, qo'llab-quvvatlovchi muhit; boy moddiy-texnik baza; kreativ pedagog; vaqt va erkinlik; kreativ metodlar va texnologiyalar.

Kreativlik - bu nafaqat musiqiy qobiliyat, bu hayot ko'nikmasi. Kreativ fikrlaydigan bola nafaqat musiqada, balki hayotning har qanday sohasida muvaffaqiyatli bo'ladi. U muammolarni hal qiladi, yangi g'oyalar ishlab chiqadi, moslashadi, innovatsion bo'ladi.

Bizning vazifamiz - har bir bolaning ichidagi ijodkorni ochish, qo'llab-quvvatlash, rivojlantirish. Har bir bola ijodkor tug'iladi. Bizning mas'uliyatimiz - bu ijodkorlikni yo'qotmaslik, balki uni gullab-yashnatish. Musiqa - buning uchun eng yaxshi, eng samarali vosita. Keling, bolalarimizni ijodkor, kreativ, musiqiy shaxslar qilib tarbiyalaymiz!

Foydalanilgan adabiyotlar

1. КБ Холиков. Отличие музыкальной культуры от музыкального искусства в контексте эстетика. Science and Education 3 (5), 1562-1569
2. КБ Холиков. Роль теоретичности и применения информационных систем в области теории, гармонии и полифонии музыки. Scientific progress 2 (3), 1044-1051
3. КБ Холиков. Образовательное учреждение высшего профессионального образования в музыкальной отрасли Узбекистана. Scientific progress 2 (6), 946-951
4. КБ Холиков. Музыкальная идея и создание новых идей, его развитие. Science and Education 5 (6), 129-136
5. КБ Холиков. Неизбежность новой методологии музыкальной педагогике. Science and Education 4 (1), 529-535

6. КБ Холиков. Характеристика психологического анализа музыкальной формы, измерение ракурса музыкального мозга. *Science and Education* 4 (7), 214-222
7. КБ Холиков. Локально одномерные размеры, основа динамично развитого произведения музыки. *Science and Education* 3 (11), 1007-1014
8. КБ Холиков. Задачи хора для вырождающегося нагруженного управления косвенного, противоположного и параллельно-двигающегося голоса. *Scientific progress* 2 (3), 690-696
9. КБ Холиков. Прослушка классической музыки и воздействия аксонов к нервной системе психологического и образовательного процесса. *Science and Education* 4 (7), 142-153
10. КБ Холиков. Манера педагогической работы с детьми одарёнными возможностями. *Science and Education* 4 (7), 378-383
11. КБ Холиков. Магнитные свойства тяготение к человеку многоголосного произведения музыке. *Scientific progress* 2 (3), 728-733
12. КБ Холиков. Система грамматических форм полифонии, свойственных для классической многоголосной музыки. *Science and Education* 5 (11), 137-142
13. КБ Холиков. Искажения при синхронном направлении двух голосов в одновременной системе контрапункта и их решение. *Science and Education* 5 (11), 143-149
14. КБ Холиков. Три новые версии дефиниции формулировки мажора и минора. *Science and Education* 5 (11), 150-157
15. КБ Холиков. Психика музыкальной культуры и связь функции головного мозга в музыкальном искусстве. *Science and Education* 4 (7), 260-268
16. КБ Холиков. Перенос энергии основного голоса к другим голосам многоголосной музыки. *Science and Education* 3 (12), 607-612
17. КБ Холиков. Дифференцированное обучение студентов на занятиях гармонии и анализа музыкальных произведений. *Scientific progress* 2 (3), 1038-1043
18. КБ Холиков. Модели информационного влияния на музыку управления и противоборства. *Science and Education* 4 (7), 396-401
19. КБ Холиков. Характер музыки и результат смысловое содержание произведения. *Scientific progress* 2 (4), 563-569
20. КБ Холиков. Абстракция в представлении музыкально психологического нейровизуализации человека. *Science and Education* 4 (7), 252-259
21. КБ Холиков. Внимания музыканта и узкое место захвата подавление повторения, сходство многовоксельного паттерна. *Science and Education* 4 (7), 182-188

22. КБ Холиков. Защитный уровень мозга при загрузке тренировочных занятиях и музыкального моделирование реальных произведениях. Science and Education 4 (7), 269-276

23. КБ Холиков. Элементы музыкальной логики, фундамент музыкального построения. Science and Education 3 (1), 578-583

24. КБ Холиков. Основные концепции, проблемы и методы как теории и гармония в деятельности учителя музыкальной культуры в школе. Science and Education 3 (1), 663-670

25. КБ Холиков. Музыкальная модель, эффективный численный ритм и программный комплекс для концентрации вокального пения. Science and Education 3 (1), 546-552

26. КБ Холиков. Содержание урока музыки в общеобразовательном школе. Scientific progress 2 (3), 1052-1059

27. КБ Холиков. Музыка и психология человека. Вестник интегративной психологии, 440-443 2 (1), 440-443

28. КБ Холиков. Новые мышление инновационной деятельности по музыкальной культуры в вузах Узбекистана. Science and Education 4 (7), 121-129

29. КБ Холиков. Фокус внимания и влияние коры височной доли в разучивании музыкального произведения. Science and Education 4 (7), 304-311

30. КБ Холиков. Особенность взаимосвязанности между преподавателем и учащимся ракурса музыки в различных образовательных учреждениях: детском саду, школе, вузе. Science and Education 4 (2), 1055-1062